

TURGUT UYAR ŞİİRİNDE DENGE METAFORU

Mehmet ÖZGER*

ÖZET: Bu yazıda, Turgut Uyar'ın "Tel Cambazının Kendi Başına Söylediği Şiirdir" başlıklı şiirinde, şairin diğer şiirlerini de göz önünde bulundurarak 'denge' kavramının metaforlaşması üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Turgut Uyar, denge, realite, hayal, poetik benlik.

BALANCE METAPHOR IN TURGUT UYAR'S POEMS

ABSTRACT: In this article balance metaphor in Turgut Uyar's poems will be performed focusing on "Tel Cambazının Kendi Başına Söylediği Şiirdir" titled poem by Turgut Uyar and also taking into consideration the poet's other poems concerning the issue.

Key Words: Turgut Uyar, balance, reality, image, poetic personality.

Giriş

Ece Ayhan'ın, şiirlerindeki yapı ve anlam kenetlenmesinin sağlamlığına, imge dünyasına bakarak "sıkı şair"¹ diye nitelendirdiği Turgut Uyar, II. Yeni şiir anlayışı içerisinde değerlendirilir. Onun şiir atlası, hem kendinden önceki şiirin benzer deneyimlerini yaşadığı çağın ruhuyla birleştirmesi, hem de kendinden sonra gelenlere model oluşturabilecek şiirlerden oluşması itibariyle Modern Türk şiiri geleneğinin sağlam damarlarından birini teşkil eder. Şiirleri birkaç kavram etrafında toparlanamayacak kadar geniş hayat ve insan manzaralarına yayılır ve bu halleriyle, tıpkı insan düşüncesi ve yaşamı gibi kaotik bir yapı sergiler. Şiiri hayata eş bir değer olarak düşünmesi, onu hayat ve insanın bütün duysal ve duygusal teferruatlarına sızan bir düzen olarak görmesi bu manzaranın oluşmasının en önemli epistemolojik nedenidir. Ona göre şiir yazan birinin ya da herhangi bir şiirin sorunu salt *şiir sorununa* indirgenerek değerlendirilemez. *Zaten ben hiçbir zaman şiiri yaşamdan ayrı düşünmedim.* diyen Uyar'a göre şiirin en dipteki sorunu *yaşama sorunudur*². Bu bağlamda, onun için şiir, özlenen, nefret edilen ya da uyum içinde veyahut çelişerek yaşamak zorunda olunan hayatın didiklenmesidir.

Turgut Uyar'ın şiirinde esaslı bir temayül olarak beliren bu didikleme işlemini genel olarak önce realiteden hayal âlemine, oradan da zaman zaman bilinçaltına değin uzanan bir süreç takip eder. "Tel Cambazının Kendi

* Yrd. Doç. Dr. Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹ Ece Ayhan, *Sivil Denemeler Kara*, İstanbul 1998, Yapı Kredi Yayınları, s. 15.

² Turgut Uyar, *Arz-ı Hal*, İstanbul 1999, Can Yayınları, s. 116.

Başına Söylediği Şiirdir” adlı şiir, bu yol haritasının en belirgin şekilde okur tarafından izlenebildiği örneklerden biridir. Şair, söz konusu şiirde realite ve hayal âlemi arasındaki gidiş gelişlerinde bir denge tutturmaya çabalayan insanı ip üzerinde gösteri yapan “tel cambazı” etrafında kurcalamaya çalışmaktadır. Bu yazıda, Tel cambazlığı, şiir ve şair olguları bu şiirle dans eden diğer şiirleri eşliğinde ele alınıp değerlendirilecektir.

Tel Cambazının Kendi Başına Söylediği Şiirdir

*Beş kere yedi mi dediniz, dursun
Yıldız poyraz gündoğusu, dursun
Fasulya mı dediniz, dursun
Ben varım sen varsın o var
Dursun,
Ben şimdi gelirim.*

*Ben eskiden hep acıkırdım
Alıp başımı ekmeklere giderdim
Eski evlerde orospulara giderdim
Bulutlu geniş meydanlara giderdim
Sevdalı şiirlere giderdim.*

*Şimdi doymadım ama unuttum
Devenin başı mı dediniz, dursun
Dursun,
Ben şimdi gelirim.*

*Bu işte bir şey var anlamadım
Körpe kadınlar basık odalarda mı, dursun
Hoyrat gemiciler uzun seferlerde
Darağacında bir adam mı dediniz, dursun
Yeraltında gizli sandık mı, dursun
Bahçeler dursun, kızlar dursun
Anlattıklarım, anlatamadıklarım, anlatamıyacıklarım
Senin yakanda bir el mi var dediniz, dursun
Dursun
Ben şimdi gelirim.³*

³ Turgut Uyar, *Büyük Saat*, İstanbul 2006, Yapı Kredi Yayınları, s. 118. Turgut Uyar şiirlerinden yapılan alıntılarının tamamı bu yayından yapılmıştır.

Cambaz Kaç Tel Üzerinde Oynar?

a. Tellerden Biri: Kaçamamaklar (Gerçek)

Kadınlar adamlar şehri uğultularla dolduran namussuz kalabalık

(“Kaçak Yaşama Yergisi,” s. 124)

İçinde yaşamakla birlikte şehri ve yaşadıklarını sorgulamayan, daha doğrusu hiçbir şeye dokun/a/mayan *namussuz*; bütün incelikleri, duyarlılıkları kuşatarak onları düzleştiren, tektipleştiren bir kalabalığın içindedir şair. Kalabalığın içinde uyumsuz bir adam olan şair, *Alışmadığım şeyleri sevmeye çabalarım* (“Meymenet Sokağı’na Vardım”, s. 125) dese de bunu bir türlü başaramaz. Bu kez, içinde bulunulan realiteyi unutmak için aslında kendisini hoşnut etmeyeceğini daha o en başından itibaren bildiği çeşitli sığınakları yoklar.

*Ben kaçmaya çabalıyorum hoşnut muyum
Siz kaçtığınız yerde hoşnut musunuz*

(“Kaçak Yaşama Yergisi”, s. 123)

Şair, hayatın bazı temel zorunlulukları ile davekâr gökyüzü, ütopya düşüncesi, keşif ve merak duyguları, hâsılı onu sıradanlığın dışına çıkaracak bir dünya özlemi arasında sıkışıp kalmış adamdır. Şiirle arasına duvar gibi girmiş olan düzenlenecek bir sürü dosyanın karşısında kapı ve perde onu şiire kışkırtmaktadır.

*Daha ellialtı dosya var düzenliyeceğim
Gökyüzünün kalkıp dudaklarıma bir değmesi var
Oysa kapılar var duvarlar var perdeler var*

Bir bıraksalar.

Sonra başka şeyleri özlemeye

(“Meymenet Sokağı’na Vardım”, s. 126)

Tarih, bilim ve kalabalık düzeni ima eden paradigmalardan olmaları açısından birbirlerine benzerler. Her üçü de ya statüko inşa ederek yahut da var olan statükoyu devam ettirerek huzur bulabilir. O nedenle şair ve şiir, bunların savaşılmaması gereken bir kalabalık olduğuna, kendi önünde duvarlar yükselttiğine inanır.

Tarihlerle, bilimlerle, Kalabalıkla savaşıyorum

(“Akçaburgazlı Yekta’nın Yalnızlığına Kara Taştan Tapınak Kurduğunda Söylediği Mezmurdur”, s. 171)

Ayrıca bu kalabalık, şiirin iki kadehle satın alınabilen bir şey olduğunu söyleyerek onu kandırmaktadır:

Kandırdılar 23 lira 10 kuruşumu aldılar iki kadehe

(“Atlıkarınca”, s. 173)

Şehri dolduran kalabalık, hayatı daima aklın, menfaatlerin, kar ve zarar hesaplarının penceresinden görür. Bunların hepsi ona göre mantığın zorlamasıdır ve mantık, adeta bir din anlamına gelmektedir. Mantığın dışında kalan hiçbir şeyin ne bir doğruluğu ne de geçerliliği vardır. Bu bağlamda, *Beş kere yedi mi dediniz, dursun* dizesini *mantık*'la *şiir* arasında gidip gelen bir zihnin içinden geçen sesler olarak değerlendirmek gerekir. Hem dış, hem de iç düzenlenişleriyle adeta ince bir tel üzerinde yürümek anlamına gelen *şiir/şair yürüyüşü*, mantığın göstergesi olarak aynı birimlerin birbirleriyle çarpılmasıyla hep aynı sonuçların alındığı çarpım tablosu ve hesaplama; yine mantığın bir parçası olan reel yönler ve reel tabiat olaylarıyla çatışmakta, çelişmektedir: *Yıldız poyraz gündoğusu, dursun*. Uyar, kurulu düzenle arası olmayan ve adeta kurulu düzeni *şiiriyle* yapıbozuma uğratmayı amaçlayan bir şairdir. Bu kimi zaman din kimi zaman statüko kimi zaman ortalama insanın hayat algısıdır. Dili kullanım şekliyle de ortalama insanın mantıksal tutarlılığını kırmayı amaçlamaktadır.⁴

Tel üzerindeyken dengesini bozan çelişkiyi yalnızca mantıkla olan ilişkileri etrafında ortaya koyamayız. Bir de karnın doyurulması zorunluluğu ile varlık realitesi vardır. Bunlar da şairin/şiirin dengesi/zliği/ni bulmasını zorlaştırmaktadır:

“*Fasulya mı dediniz, dursun*”
“*Ben varım sen varsın o var,*
Dursun”

b. Tellerden Bir Diğeri: Kaç/a/maklar (Hayal)

Gider geyikli gecede uyurduk
(“Geyikli Gece”, s. 113).

Hayatın kaçınılamaz meşguliyet ve kurallarına karşılık, onun çeşitli kaçma hülyaları ve kaçabilmeye dair daüssıralı bir özlemi vardır. Bu, her zaman bir özlem olarak onun zihninin bir köşesinde varlığını yakıcı çelişkilere rağmen duyurmaktadır. Geçmiş yaşantılar, gençlik, gençlikle eşanlı olan bir özgürlük sevdası, şehvetli aşklar ve bütün güzel anlamlarıyla duygu yüklü anlar... bunlardan bazılarıdır. “Gitmek” fiili, telaffuz edilişi kadar kolay olmasa bile şairin duygu dünyasını besleyen, ona hayatı bir vals gibi gösteren önemli eylem hayallerinden biridir.

Alıp başımı gideceğim
(“Uzak Kaderler İçin”, s. 69).

⁴ Enis Akın, *Kekeme Türk Şiiri*, Ankara 2009, Ebabel Yayınları, s. 184.

Şu kuru başımı alır ben de giderim

(“Turnam, Bir Ay Doğar Pasın’dan...”, s. 49).

Şiir ve şairin varlığı çekiciliğini izah edilemezliğinden alan ve şiir için aydınlık demek olan “karanlık aşk” a bağlıdır. Bu bakımdan “karanlık aşk”, aynı zamanda karanlık ve izah edilemez duygular demek olan şehvetin de kapısını aralar.

Bütün kurtuluşu ondan yani aşkî karanlıktan

(“Sigma”, s. 196)

Şen olsun, karanlık gerdeğinde

Dişisinden erkekçe tad alan böcek...

(“Durmuş, Süt Mavi Gecesine...”, s. 65)

Aşkî karanlık, mantığın aydınlığına tercih edilir ve şair/şiir, yani tel cambazı kendini ve dengesini ancak onun karanlığında kaybolmak suretiyle sağlayabilir. Bu karanlık içinde körpe kadınlar, iç açıcı odalar yerine “basık” odalarda, hayat kadınları modern olmayan “eski” evlerde de olsalar şiirlidirler. Özgürlüğü simgeleyen geniş meydanlar da “bulutlu”dur. Bulutlar, arkalarındaki görüntüyü şiire has bir belirsizliğe taşıyarak şairin muhayyilesini gıcıkla; adeta onu aşka davet eder:

O zaman bütün aşklar bütün bulutlar geçti aklından

(“Tel Cambazının Rüzgârsız Aşklara Vardığını Anlatır Şiirdir”, s. 115)

Bir ağaç, bir bulut, bir kuş ve biz

Ellerin ellerimde, ürkekçe

(“İthaf”, s. 101)

Karanlık ve karanlığı çağrıştıran öğeler şairin “ben”inde özel bir dünya oluşturur. O kadar büyür ki bu dünya, şairi onun yokluğunda *kaşıntı* basar, yerinde duramaz olur.

Duramaz oldum durduğum yerde

Bir kaşıntı bir kaşıntı tralalla

Karanlığımı yitirdim

(“Öteyi Beriyi Omuzluyorum”, s.117)

Artık çok gerilerde kaldığından şair için bulutun arkasına saklanmış “meydan” gibi şiirli bir zamana dönüşen geçmiş, o zaman çerçevesi içinde kalmış daüssıralı anılar kalbine titreşimler gönderirken mantık ve zorunluluklara ilişkin şeyler olsa olsa “devenin başı”dır; bir kenara atılabilir. “Devenin başı”, “yok deve” ifadesinde olduğu gibi “daha neler” anlamını içeren bir küçümseme ifadesidir. Yani, Tel Cambazı, ince ve tehlikeli bir yürüyüş olan gösterisinde bunların hepsini askıya almaktadır.

Sıradan insan için hayatî olabilecek her durum şair için “o an” önemli değildir. “Körpe kadınların basık odalarda” olması gerçeği de buna dâhildir. Birer gerçeklik olarak bahçeler, kızlar, gül ve çiğdem de önemli değildir ve öylece durabilirler.

gülü çiğdemi filân bırak

sardunyayı karidesi filân bırak

(“Açlık Çoğunluktadır”, s. 461)

İplikleri toplarım kızları öper öper uyandırırım

(“Güneşi Kötü O Evler”, s. 130)

Şaire mutluluk umudu veren, henüz kalemlerin değmediği, yaşanmışlıkların kirletmediği “yaban” bir düşüncedir ve o bunları söz gelimi “gökyüzü”nde, bir kararı olmayan ve her an tazelenen “su”da ve ürkek geyiklerin “gece”sinde bulur (“Geyikli Gece”, s.133).

İkimiz birden sevinebiliriz göğe bakalım

Şu kaçamak ışıklardan şu şeker kamışlarından

Bebe dişlerinden güneşlerden yaban otlarından

Durmadan harcadığım şu gözlerimi al kurtar

Şu aranıp duran korkak ellerimi al tut

Bu evleri atla bu evleri de bunları da

Göğe bakalım

(“Göge Bakma Durağı”, s. 133)

Serin mavi bir gökyüzü, şairin giydiği tılsımlı bir elbise gibidir ve o, bu elbiseyi giyerek hayatın katı gerçeklerini aşmak ister. Gökyüzü, bu bağlamda reel hayattan kaçma fırsatını, cehenneme dönüşen yeryüzünü ona elinin tersiyle itme imkânını verir.

Bir sargın umut yakaladım onu kuşandım

Serin mavi bir gökyüzü buldum onu kuşandım

(“Yılgın”, s. 122)

Gökyüzü gibi, şiirlerinde 414 kez kullandığı⁵ su kelimesi de Turgut Uyar sözlüğünün önemli kelimelerindedir ve şiir’i çağrıştıran çeşitli anlamlarla donanmış olarak okurun karşısına çıkar.

Göller üst üste gelir ve sular kalın

(“tesniye”, s. 248)

Sular mavi gök mavi ve her şeyden önce

Sıcakta bir adam su içer

(“Ağıtlar Toplamı”, s. 311)

Bir yanda eski sular vardı önlerine durdum

(“Bir Kantar Memuru İçin İncil”, s. 145)

⁵ Ali Bayram, “Turgut Uyar’da Suyun Simgelediğidir”, *Kökler Dergisi*, S. 7, Ekim-Kasım-Aralık 2004, s. 76.

Ne uzun gemiler bunlar ne uzun sular

(“Bir Kantar Memuru İçin İncil”, s. 146)

*Senden gayrı, ey, bir içimi genç ormanları yüzyıllığa büyüten
diri su, senden*

(“Büyük Kavrulmuş...”, s. 152)

Benim bir suyum vardı akıyordu

Bir toprağı yeşertip akıyordu

Bir yerlerde birikmeden akıyordu

(“Sular Karardığında Yekta'nın
Mezmunudur”, s.169)

“Geyikli Gece”, istemediği olayların olduğu, herkesin “korktuğu”, insanların beş on bininin birden öldüğü bu “nylon” dünyadan kaçılan bir yer-zaman'dır. Şair, geyikli geceyi ya onu gizleyerek ya da geçmişte ve yaşanan zamanda var olan bütün hoyrat ve zalim kişi ve nesnelere savaşıarak onu kurtarmıştır “Geyikli Gece”yi.

Bir yandan toprağı sürdürdük

Bir yandan kaybolduk

Gladyatörlerden ve dişlilerden

Ve büyük şehirlerden

Gizleyerek yahut döğüşerek

Geyikli geceyi kurtardık

(“Geyikli Gece”, s. 111)

Geyikli gece, şehvetle de birleşen aşkî karanlık'tır ve bu karanlık, geyikli geceye asıl rengini veren öğedir.

Biliyorum gemiler götüremez

Neonlar ve teoriler ıııtamaz yanını yöresini

Örneğın Manastır'da oturur içerdik iki kişi

Ya da yatakta sevişirdik bir kadın bir erkek

Öpüşlerimiz gitgide ısınırđı

Koltukaltlarımız gitgide tatlı gelirdi

Geyikli gecenin karanlığında

(“Geyikli Gece”, s. 112)

Geyikli gece, bir odadan başka bir odaya geçer gibi reel hayattan irreal hayal dünyasına; oradan da bir anlamda “bilinçaltı dünyası”na ⁶ geçiş yapılan bir şiire geçiş koridor zamanıdır. Bilinçaltı ise belirsizliği, karanlık oluşu, yüzleşmeleri, geceyi, ürküntüyü, kuralsızlığı, şehveti, sarhoşluğu ile bütünüyle şiirin yakışığı öğeleri içerir.

Örneğın üç bardak şarap içsek kurtulurđuk

Yahut bir adam bıçaklasak

⁶ Hüseyin Cöntürk, *Çağının Eleştirisi (Birinci Kitap)*, İstanbul 2006, Yapı Kredi Yayınları, s. 239.

*Yahut sokaklara tükürsek
Ama en iyisi çeker giderdik
Gider geyikli gecede uyurduk*

*Halbuki geyikli gece ormanda
Keskin mavi ve hışırtılı
Geyikli geceye geçiyorum*

(“Geyikli Gece”, s. 113)

c. İki Telde Kurul(a)mayan: Denge

Tel cambazının tek derdi, düşmeden telin üzerinde yürüyüşünü başarıyla tamamlamaktır. Her saniye ölümün yakıcı ve dondurucu nefesini ensesinde duyarak yapılan bu yürüyüşte tel cambazının zihnine üşüşerek onun dengesini bozan gerçek ve hayali bir sürü duygu ve düşünce vardır. Bunlardan bazıları kendi ben’iyle, bazıları ise dünyanın meseleleriyle ilgilidir. Kendisiyle ilgili reel meseleleri untabilse bile, toplumsal ve gönle ilişkin olanları kovabilmesi mümkün değildir. İşte o an şairin “ben”i büyür; baştan ayağa evrensel bir bilinç yahut aşk kesilir:

*Ya bir savaş çıkar bozar dengemi
Ya bir ahu gözlü kıyar canıma*

(“Malatyalı Abdo İçin Bir Konuşma”, s. 310)

Şair için denge, hayatın en temel sorunlarından biridir. Bununla birlikte iyilik ve kötülük güçleri, mutluluk ve mutsuzluk, umut ve umutsuzluk, var oluşun dayanılmaz acısını yaşarken tek başına kalmak, varlık ve yokluk, boşluklar arasında denge kurmak, imkânsız arzulamaya benzer.

*Ve öteki boşluklar ürpertiyor insanı
Tek başına olmanın dengesine vurunca*

(“Ne Var ki Avucunda”, s. 562)

*Nedir senden başka kurtardığımız bu dengesiz savaştan,
Bu yağmadan nedir*

(“Büyük Kavrulmuş”, s. 152)

*Mutsuzluktan söz etmek istemiyorum
Dikey ve yatay mutsuzluktan
Mükemmel mutsuzluğundan insansoyunun
Sevgim acıyor*

(“Acıyor”, s. 146)

*Aslında buydu beni geliştiren, aşksızlık!..
Aşksızlık büyütür beni
Yeni bir aşka doğru ve
Öyle sanıyorum ancak birkaç yıl sürer
İnsanın sebepli umutsuzluğu*

(“Çarşamba”, s. 276)

*Çıgıgım uzun uzun kalır içimde
Yani güller giyinmiş bir adam nerde ben nerde
Rüzgâr bir dirimi dört yöne bölerken tepelerde
Ve gece duruşmasından yeni çıkmışken
Sahahın terazisi eksik tartar gölgemi*

(“Acının Coğrafyası”, s. 425)

Boşluk ve belirsizlik şairin poetik olarak özellikle belirginleştirdiği bir poetik alandır. İlhan Berk, Mallarme’in bir şiirini incelerken ifade ettiği şu ifadeler Uyar şiirinin genel karakteristiği ile paralel bir yapıdadır. “şiirin biçimi (daha doğrusu biçimsizliği, ama bu biçimsizlik, biçimsel bir biçimsizliktir) görüldüğü gibi görsel bir yapı içerir; ama şiirin yeniliği bu görsellikte değildir, dahası, bu hiçbir şeydir bile diyebiliriz. Çok daha derinlerdedir: Boşluklardadır.” Berk, bu boşlukların da dev boyuttaki anlam olan sessizliği meydana getirdiğini söyler.⁷ Enis Akın da yaklaşık olarak İlhan Berk’in ifade ettiği sessizliğin gücünü veya boşluğun anlamsal derinliğini, Uyar’ın kelimeleri üst üste yığarak bir belirsizlik ve vınlama sesi oluşturmak istediğini belirtir.⁸

Şair, iyilik-kötülük, mutluluk-mutsuzluk, umut-umutsuzluk, hayal-gerçek, varlık- yokluk gibi ikilemlerin arasında dengeyi bir türlü kuramaz. Kararsızdır; bir kararda veya tespitite sebatsızdır. Ona göre hayatın kendisi de aynı hâldedir. O nedenle, “en küçük bir denge bozukluğu onu başka bir dengesizliğe sürüklediğinden o her zaman *ığreti*’dir.”⁹

Korkmuyorum kaçak değilim ığretiyim

(“Kanlı Oyun”, s. 185)

Hayat içinde ığreti durduğunun farkında olmakla birlikte bu durumuna bir mazaret de bulur şair. Evren, kurduğu ilkel ve eşitsiz yarışta şairi dinazorlarla ve hızlı *öbürleri*yle eşleştirmiştir:

Sanki dinazorlar ve ben ve en hızlısı öbürlerinin

Bir ilkel eşitlikte buluştuk. (Evrenin kendi kurduğu gecesini.)

Kuru güller gibi yersiz ve inceydim biraz.

Hep bunu duydum. Bunu yaşadım. Pastanelerde şurda burda.

(“Büyük Saat”, s.288)

Şairi eşit olmayan bir koşuya zorunlu kılmasına rağmen, o evrenin bu haksız davranışını unutmaya, kendini bu noktada yanlış düşündüğüne inandırmaya çalışır. Ancak, hem şartlar hem de bilinci ikide bir ona kendini aldattığını haykırmaktadır.

⁷ İlhan Berk, *Poetika*, Ankara 2001, Yapı Kredi Yayınları, s. 19.

⁸ Enis Akın, *Kekeme Türk Şiiri*, Ankara 2009, Ebabil Yayınları, s. 181.

⁹ Hüseyin Cöntürk, *Çağının Eleştirisi (Birinci Kitap)*, İstanbul 2006, Yapı Kredi Yayınları, s. 230.

*Tel cambazı istiyordu ki dünya istediği gibi
Olsun. Bile bile aldanmaya vardiyyordu
İşi. Ama olmuyordu kendisi vardı.*

(“Atlıkarınca”, s. 172)

Şair, hayalleriyle olaylar ve anlayışlar arasındaki büyük mesafeye ayak uyduramamakta, kendini buna ikna edememektedir. Bu da onun, yani tel cambazı olması gerekenin dengesini bozmaktadır. Şair, bu durumu “geçe”, yani taraf kelimesiyle ifade etmektedir. O, tel cambazının bir telden diğerine atlaması gibi reel hayattan irreele; irreelden reel hayata sek sek oynayan, bu anlamda da bir türlü dengeyi sağlayamayan bir Don Kişot’tur.

*Bir türkü beriden bana benden ötelere
Üçe kadar sayıyorum bu geçedeyim
Korkmuyorum kaçak değilim iğretiyim*

(“Kanlı Oyun”, s. 185)

Tel cambazı, şimdi bir telin üzerindedir; “anlattıkları, anlatamadıkları, anlatamayacakları” her ne varsa hepsini, hatta ölümünü bile bir kenara koymak zorundadır.

*Senin yakanda bir el mi var dediniz, dursun
Dursun,
Ben şimdi gelirim.*

Kendisinin tam dünyaya göre, tam kendine göre gördüğünü; bütün ağaçlarla uyuşmuş olduğunu söylese de tel cambazı bunun bir ironi olduğunu farkındadır ve tedirgindir. O nedenle ikide bir “benim dengemi bozmayınız” demektedir.

*Ben tam dünyaya göre
Ben tam kendime göre
Ama sizin adınız ne
Benim dengemi bozmayınız*

(“Tel Cambazının Tel Üstündeki Durumunu
Anlatır Şiirdir”, s. 119)

“Dursun” demek suretiyle hayatı ve onun gerçeklerini askıya almak isteyen şair, realiteden tamamen kopabilmiş de değildir. O, tel üstünde adeta dengesizliğin dengesini kurmuştur ve bu, gerçek ile hayal dünyası arasında dönüşümlü olarak sürüp gider.

Sonuç ya da Denge’nin Üstü Boşluk, Altı Poetik Benlik Olursa

Turgut Uyar’ın şiirlerinde metaforlaşan denge kavramının dengesizliğin denge olduğunu anlatmaya çalıştığı söylenebilir. Şair, kavramı ayakların yere bastığı bir zeminde değil, havada; daha kapsamlı bir ifadeyle

“boşluk”ta¹⁰ tartışmaktadır. Boşluk, sessizlik, ıssızlık, karanlık, huzur, hareketsizlik, insansızlık, imkânsızlık ve “tam durağanlık” kavramlarını çağrıştıracaktır. Tüm bunlar, Uyar’ın kemik kırılması hastalığının bilincinde oluşturduğu düşüncelerin bir dışavurumu, göstergesi olabilir. *Kuru güller gibi yersiz ve inceydim biraz. Hep/bunu duydum. Bunu yaşadım. Pastanelerde şurda burda.* (“Büyük Saat”, s. 288) demesini de bu rahatsızlığıyla ilişkilendirerek yorumlamak mümkündür.

Aslında Uyar’ı rahatsız eden sadece fiziki, yani bedensel kırılmalar’ı değil, insanların ve hayatın kırılcılığıdır. “Namussuz kalabalık”lar ve dünya onu sürekli kırmaktadır. “Geyikli Gece”den ve *aşkî karanlıktan* (“Sigma”, s. 196) medet umması da bu yüzden olmalıdır. Şehvet ve cinsellikle birleşen aşkî karanlık, aynı zamanda devam ve sonsuzluk arzusunun da zaman ve zemindir. Bir insanın ölümden sonra yaşamasının tek yolu, kendi kanından ve/veya ruhundan birini/bir şeyi bırakmaktır. Sonsuzluk istemi, aynı zamanda “som mutluluk” anlamını taşıyan bir yer ya da yersizliğin yeri özlemiyle birleşir. Bu bağlamda şair, cennet ve cehennem fikrini bünyesinde bulunduran Tanrı inancına yaklaşmakta, ancak, kabuktan çekirdeğe bir türlü yol bulamamaktadır. Kabuk, “Tel Cambazının Kendi Başına Söylediği Şiirdir” şiirinde dile getirdiği yaşam ve ölüm, aşk, dünya geçimlikleri, duygular, güzellikler yani bütünüyle ‘dünya hayatı’ söz grubunun içini dolduran her şeydir. Bu hayat onu mutlu etmemekte; burada anlayamadığı bir şeyler olduğunu sezmektedir. Aklına üşüşenler için “dursun” demesinin altında da *Bu işte bir şey var anlamadım* (“Tel Cambazının Kendi Başına Söylediği Şiirdir” s. 118) deyişindeki belirsizlik/bilisizlik düşüncesi yatmaktadır.

Huzursuzluk verici bir arayış olarak değerlendirilebilecek olan Turgut Uyar şiiri, ütöpik denge arayışı serüvenini sürdürürken çoğunlukla bunu kendi ben’i üzerinden yürütür. Bu esnada dil oyunları, esasen şairin “kendi bozgununu kurcaladığı”¹¹ poetik bir benlik alanına işaret eder. Söz konusu poetik benlik, derin felsefi yaklaşımlar, dini duyarlılıklar veya ideolojik sloganlar üzerinde değil, sadece ilkellerdeki gibi bir saflığın üzerinden inşa edilmeye çalışılır.

¹⁰ Edip Cansever, Turgut Uyar adlı şiirinde onun içindeki boşluğu şu dizelerle ifade eder. *Kocaman bir çukurun ortasında durdu durdu/ İçindeki bomboş avluya bakarak/ Gökyüzünden arada bir oraya/ Ölü bir kuş ya düşüyor ya düşmüyordu.* Edip Cansever, “Turgut Uyar”, *Sonrası Kalır II*, İstanbul 2005, Yapı Kredi Yayınları, s. 511.

¹¹ Enis Batur, “Büyük Saat’in Amansız Tik Takı”, *Turgut Uyar, Şiirde Dün Yok mu*, (Haz. Tomris Uyar), İstanbul 1999, Can Yayınları, s. 116.

MEHMET ÖZGER

Sonuç itibariyle Turgut Uyar'ın şiiri için farklı zaman, zemin ve epistemolojiler çerçevesinde varoluşu ve onda bir denge bulunup bulunmayacağını sorgulayan, nihayet naif bir şekilde dengesizliğin bir denge gibi algılanabileceğinin altını çizen bir şiidir denebilir.

KAYNAKÇA

- Akın, Enis, *Kekeme Türk Şiiri*, Ankara 2009, Ebabil Yayınları.
- Ayhan, Ece, *Sivil Denemeler Kara*, İstanbul 1998, Yapı Kredi Yayınları.
- Batur, Enis, "Büyük Saat'in Amansız Tik Takı", *Turgut Uyar, Şiirde Dün Yok mu*, (Hazırlayan Tomris Uyar), İstanbul 1999, Can Yayınları.
- Bayram, Ali "Turgut Uyar'da Suyun Simgelediğidir", *Kökler Dergisi*, s. 7, Ekim-Kasım-Aralık 2004, s.75-78.
- Berk, İlhan *Poetika*, Ankara 2001, Yapı Kredi Yayınları.
- Cansever, Edip, *Sonrası Kalır II*, İstanbul 2005, Yapı Kredi Yayınları.
- Cöntürk, Hüseyin, *Çağının Eleştirisi (Birinci Kitap)*, İstanbul 2006, Yapı Kredi Yayınları.
- Uyar, Turgut, *Arz-ı Hal*, İstanbul 1999, Can Yayınları.
- Uyar, Turgut, *Büyük Saat*, İstanbul 2006, Yapı Kredi Yayınları.